

INHOUD

Voorwoord 15

Inleiding 19

Mijn eigen begin: waarom grauwe ganzen? 25

Data uitwisselen 28

Verhuizing 29

De ganzendinsdag 30

Data verzamelen 35

Het nest 37

Nestplek 39

Nesten zoeken 40

Verrassende plekken voor het nest 41

ZUE, nestelen op een onverwachte plek 42

Onderzoek aan een nest 45

Broeden in een kolonie of solitair 47

Vroeg broeden 48

Eieren 51

Legselgroottes in de Ooijpolder 53

Predatoren 54

Effect winter op start broedseizoen 56

Broeden 59

Uitkomen van de eieren 60

Eisucces: kolonie versus solitair 62

Kuikens 67

Adoptie 68

Z47, recordhouder adoptiekuikens 69

JBE & JSN – Z88 & JTU in 2002, opmerkelijke adoptie 71

Kuikens groeien op 72

Gegevens eieren en kuikens van herkenbare vogels 77

Totaal aantal kuikens in het onderzoeksgebied 79

Graskwaliteit en groei van de kuikens 79

Nederland ganzenland 81

Rui 83

Veren en rui 84

Onderzoek aan rui bij Canadese ganzen 86

Rui in Prespa, de Oostvaardersplassen en de Ooijpolder 87

Het ringen 91

Metten om meer te weten 95

Waarnemingen 114

Waarom ringen met die grote ringen? 118

Individen volgen 119

JAA, lang leven, geen jongen 120

JBE & JSN, succesvol en trouw 123

JUX met JUR, JUZ en JXA, een ganzensoapstory 124

Kuikens vliegen 129

Wat is er na een halfjaar over van al die eieren? 133

Jongentellingen in september 134

Het najaar: blijven of wegtrekken 137

JUT, vaak zoek 138

Winter 139

Geheugen 141

Leren 142

Op pad met alleenstaanden 145

JUR, verhuizing noordoostwaarts 146

J80, verhuizing zuidwaarts 147

Zelf broeden 151

Paarband 153

JSU & JRT, van jongs af aan samen 153

K71 & K22, een latrelatie 156

JAN & JTT en JHG, verandering van partner na dood eerste 156

JBN zoon van JAN & JTT 161

JNH dochter van JAN & JTT 162

JUH zoon van JAN & JTT 164

Z56, uitermate trouw aan partner 165

JAS, van partner wisselende vrouw 166

JTB, van partner wisselende man 168

Z55, nog een van partner wisselende vrouw 169

Z80 & JBC, beide minstens drie partners 171

Voedselkeuze 175

- Voedsel voor de kuikens 175
- Nazomer/najaar 176
- In de winter 178
- Late winter/voorjaar 180
- Voedselkeuze Dollardpolders (puur akkers, maar ook kwelders) 181
- Voedselkeuze Ooijpolder (akker, weiland en natuurgebied) 185
- Vergelijking voedselkeuze Dollard – Ooijpolder 187

Trek 193

- Trek Nederlandse grauwe ganzen 193
- Y64, trek naar het oosten 196
- Trek/verplaatsing Ooijpolder grauwe ganzen 196
- Z50, in korte tijd ver naar het noorden 200
- NAE, rondzwerfend 201
- GNP, naar Frankrijk 201
- NAT, verhuizing noordwaarts 201
- Herkomst Dollardganzen 202
- Herkomst grauwe ganzen Ooijpolder 206
- Ruitrek 208

Hoe oud wordt een grauwe gans? 213

- Oorzaken sterfte 216

Ganzen in de stad 219

- Eerste kennismaking met het ringen van stadsganzen 219
- Broeden in de stad: grauwe gans van Rode Lijst tot straatschoffie 220
- Waarom de stad in? 221
- Broedende grauwe ganzen in Hamburg 221

Aantallen 227

- Tellingen Ooijpolder 228
- Ganzen aan de Dollard 235

Aantallen grauwe ganzen in Nederland 239

Veranderingen 245

- Wat is er veranderd? 245

Slotwoord 261

Grauwe-ganzenmensen: onderzoekers en vrijwilligers 268

- Erich Rutschke, 1926-1999 269
- Jan Rooth, 1928-2003 270
- Leif B. Nilsson 271
- Maarten Loonen 273
- Hennie van den Brink, 1965-2014 274
- Chris van Turnhout 275
- Kees Koffijberg 276
- Kell Eradus 278
- Marian Crombach 279
- Jan Vegelin 281
- Peter Volten 282
- Jan B. Hulscher en Jeroen Nienhuis 283
- Yke van Randen 285
- Mario Huizinga 287
- Theo Gerrits, 1978-2020 289
- Helmut Kruckenberg 290
- Simon Hinrichs 291
- Sander Moonen 292
- Youri van der Horst 295

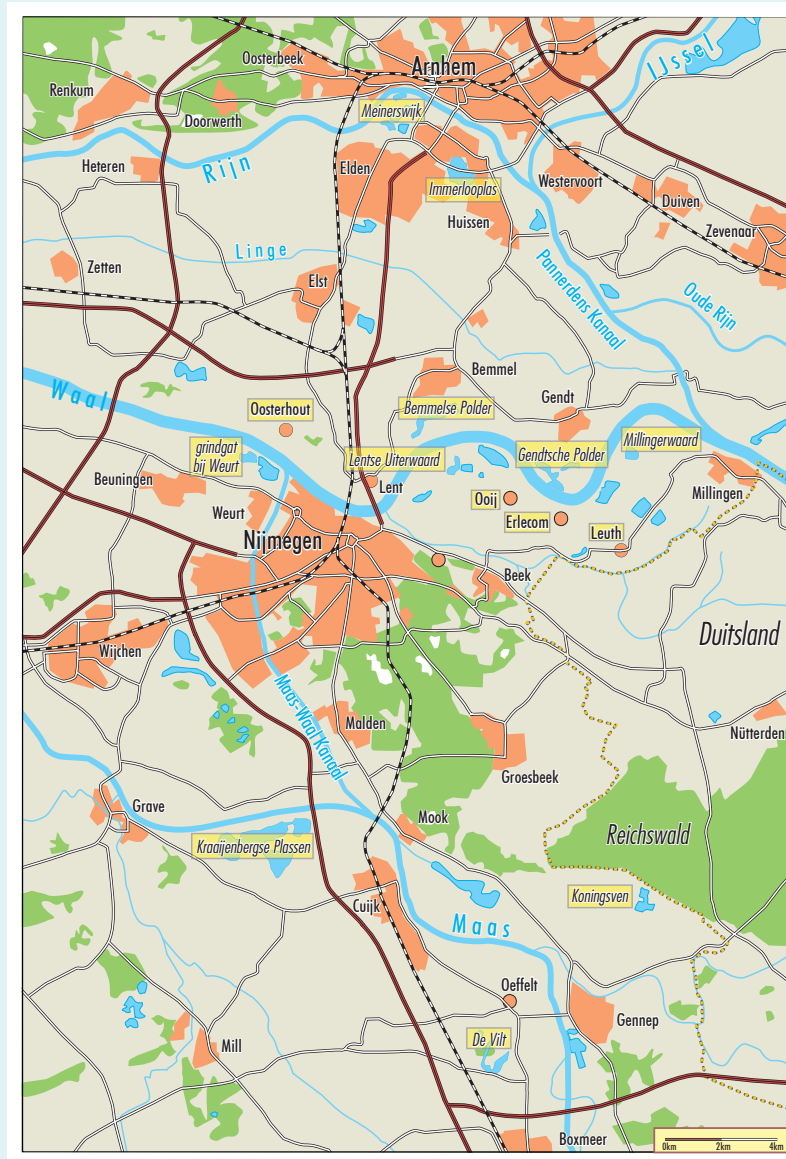
Terminologie 296

Dankwoord 298

Bibliografie 303

Westelijke Ooijpolder

Omgeving Nijmegen met de belangrijkste gebieden voor grauwe ganzen

Dollard en omliggende polders

Voorwoord

Ik leerde Berend Voslamber kennen in een lastige fase in zijn loopbaan als ganzenonderzoeker. Al sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw volgde hij grauwe ganzen, eigenlijk sinds de terugkeer van de wilde gans als broedvogel in Nederland. Hij leerde dat geen grauwe gans hetzelfde is, dat grauwe ganzen intelligent zijn, dat ze trouw zijn en gemis ervaren bij het verlies van hun partner, dat ze speelgedrag vertonen.... In zijn onderzoeksgebieden herkende Berend iedere individuele gans. Maar toen ik hem voor het eerst sprak, ergens rond 2010, was de sfeer rond grauwe- en andere ganzensoorten grimmig geworden. De aantallen waren geëxplodeerd, door een enorme toename van voedselaanbod op akkers en weilanden, en de discussie ging nog slechts over hoe ganzen het best te bestrijden waren. Berend deed zijn best om met argumenten aan te tonen dat bestrijden, met het geweer of anderszins, niet hielp, maar zijn stem ging verloren in de bloeddorstige retoriek waarin de ganzen tot een anonieme groep overlastgevende beesten waren gedegradeerd.

Het ging Berend aan het hart. Al die kennis die achteloos terzijde werd geschoven, de miskennis van de grauwe gans als individu, en als fantastische soort. En het nam mij enorm voor hem in. Ik durf wel te stellen dat juist die persoonlijke betrokkenheid, en die menselijkheid, een voorwaarde is een goede onderzoeker te zijn, en het vol te houden. In het geval van Berend: al meer dan veertig jaar. En ons geluk is dat we het allemaal kunnen lezen in dit boek, al die kennis, passie en warmte zien we hier terug. In dit boek schittert de grauwe gans. Dankzij Berend. En dat is gerechtigheid.

Caspar Janssen

Inleiding

Zodra ik ging nadenken over een boek over grauwe ganzen kwamen ook de vragen. Wat zou ik beschrijven? Het moest gaan over de vogels. En de verschillen tussen de ganzen – net als geen twee mensen hetzelfde zijn, zijn geen twee grauwe ganzen uniek – zouden ook een plek moeten krijgen. Het leven van een grauwe gans zou het belangrijkste deel van het boek moeten worden. Misschien gewoon een verhaal maken vanaf ei tot volwassen vogel die weer een ei legt? Hoeveel eieren liggen in het nest? Wat komt daarvan terecht? Hoeveel komen er uit, hoe groot is de predatie? Wie zijn de predatoren? En als je als klein kuikentje op de wereld komt, wat gebeurt er dan? Hoe gaat dat, groot worden? Hoelang blijf je bij je ouders? Waar ga je met hen naartoe? Trek, ja of nee? Wanneer begin je met broeden? Wat is daarop van invloed? Hoe vaak doe je dat tijdens je leven? Hoe groot en hoe zwaar is een grauwe gans? Hoe oud wordt een grauwe gans nu eigenlijk? En wat zijn de doodsoorzaken? Kortom heel veel vragen die ik wil beantwoorden.

Terwijl ik dit boek aan het schrijven was, vroeg iemand: Weet jij alles van grauwe ganzen? Het antwoord mag duidelijk zijn: nee! Vast veel meer dan een gemiddelde Nederlander, zelfs meer dan een gemiddelde vogelonderzoeker, maar nog lang niet alles. Het doel van dit boek is tweeledig. Door mijn kennis en ervaringen te beschrijven wil ik mensen laten zien hoe interessant grauwe ganzen zijn én ik hoop dat een volgende generatie onderzoekers de vragen oppikt en daarmee verdergaat, zodat we nog meer over de soort te weten komen.

In mijn vorige leven – door ziekte ging ik vervroegd met pensioen – was ik vooral bezig met ganzenonderzoek. Veel daarvan is opgeschreven in wetenschappelijke artikelen, heel veel ook niet. In dit boek verwerk ik wat ik de afgelopen vijftendertig tot veertig jaar aan ervaringen heb opgedaan. Naast de ganzen en het onderzoek komen ook de onderzoekers die ik leerde kennen aan bod. ganzenonderzoekers, en dan met name grauwe-ganzenonderzoekers, zijn een speciaal soort mensen. Helemaal bezeten van dat ene: hun onderzoekssoort. En: wat zijn dat voor mensen, die onderzoekers en vrijwilligers? Mannen. Hoogstzelden een vrouw. Vaak al tientallen jaren bezig met onderzoek of het volgen van (geringde) ganzen. Sommigen zijn begin jaren 1980 al begonnen, en nog zijn ze niet klaar. Waarom besteden zij een groot deel van hun leven aan een op het oog misschien wat saaie vogel?

Van de grauwe-ganzenonderzoeker zou je minstens kunnen stellen dat hij sociaal is, vooral onderling met andere grauwe-ganzenonderzoekers, precies als zijn onderzoeksobject de grauwe gans; dat vertellen bijvoorbeeld onderzoekers van het Konrad Lorenz-instituut in *The Social Life of the Greylag Goose*. Konrad Lorenz kreeg in 1973 samen met Karl von Frisch en Niko Tinbergen de Nobelprijs voor hun onderzoek naar diergedrag. Lorenz deed onder meer veel onderzoek naar het gedrag van grauwe ganzen, en dan vooral aan door hemzelf grootgebrachte vogels, die vrij rond konden vliegen.

Er is in de loop der jaren veel veranderd in het onderzoek aan grauwe ganzen. Het begon eind jaren 1970 met het ringen met halsbanden in de toenmalige Duitse Democratische Republiek (DDR) door Erich Rutschke en zijn groep. De vogels werden gedurende de afgelopen decennia van Rode Lijst-soort uit uitgestrekte moerasgebieden tot straatschoffie in stedelijk gebied. Veertig jaar geleden kon niemand zich dat voorstellen.

Ook in andere opzichten ontwikkelde het onderzoek zich. Het begon met de bestudering van gedrag (Konrad Lorenz) en verschoof via onderzoek aan de

broedbiologie en trek (Erich Rutschke, Leif Nilsson) naar schadeonderzoek (vooral commerciële onderzoeksbureaus).

De mogelijkheden voor onderzoek veranderden mee. De allereerste onderzoekers moesten het doen met metalen ringen om hun vogels individueel herkenbaar te maken. Ze mochten blij zijn dat die zo nu en dan werden teruggemeld, vooral door jagers. Daarna kwamen gekleurde plastic pootringen in zwang en vervolgens gekleurde plastic halsbanden met codes die op grote afstand met telescopen waren af te lezen.

Halsbanden en pootringen worden nog altijd gebruikt. Maar inmiddels worden, als de financiën het toelaten, ook steeds geavanceerdere zenders ingezet. Hiermee is het mogelijk om naast de locatie van de vogels informatie te verkrijgen over hun gedrag (foerageren, rusten, vliegen). Er worden zo ongekende hoeveelheden gegevens verzameld en de vogels hoeven niet meer in het veld te worden gevolgd. De gegevens komen via de satelliet thuis binnen via internet; zelfs als de vogels zich ver buiten het bereik van ganzenmensen ophouden.

Ten slotte heeft vooral de ongekende toename van de aantallen en verspreiding ervoor gezorgd dat de houding van de mens tegenover de grauwe gans sterk is veranderd. Hun onderlinge relatie is er op zijn zachtst gezegd niet beter op geworden. De grauwe gans is een recent uiterst succesvolle vogelsoort in Noordwest-Europa; in het oosten van Europa en verder oostelijk in Azië is deze soort helemaal niet zo algemeen.

Al deze zaken komen aan bod in dit boek, waarbij de nadruk ligt op het leven van de grauwe gans, de relatie tot de mens komt slechts zijdelings aan bod.

